

ЗОБРАЖЕННЯ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ НА ЄВРОПЕЙСЬКИХ МОНЕТАХ XIV – СЕРЕДИНИ XVII ст. ІЗ СКАРБІВ ПОДІЛЛЯ

ОЛЕКСІЙ БАКАЛЕЦЬ

Анотація

УДК 94(477)«13/16»; 737(4); 623.444.2

Автор розвідки робить спробу прослідкувати зображення холодної зброї на європейських монетах XIV – середини XVII ст., які зафіксовані в скарбах Поділля у XX – на початку XXI ст. Проаналізовані зображення на срібних монет Подільського князівства, Великого князівства Литовського, Тевтонського Ордену, Польського королівства, Речі Посполитої, Московського царства, Пруссії, Священної Римської імперії, Голландської Республіки, Брандербурзько-Пруської держави.

Ключові слова: півгриш, денарій, третяк, шиллінг, гриш, дводенарій, півторак, солід, трояк, шостак, орт, тимф, талер, меч, стріла, спис, шпага, шабля.

Abstract

Oleksij Bakalets'

UDC 94(477)«13/16»; 737(4); 623.444.2

THE PICTURE OF BLADED WEAPONS ON THE EUROPEAN COINS OF 14th – TO THE MIDDLE OF 17th CENTURIES OF PODOLIA'S TREASURES

The author traces the pictures of bladed weapons on European coins of 14th - the middle of 17th centuries, which were found in the Podolia's treasures in 20th – early 21st centuries. The silver coins of Podolsk principality, Grand Duchy of Lithuania, the Teutonic Order, the Kingdom of Poland, Prussia, the Holy Roman Empire, the Dutch Republic, Brandenburg-Prussian state, archdiocese of Salsburg are analyzed. The author states that many images of weapons on coins confirm the significance of weapons in the European history and allow to trace the development of different types of the cold steel in the Late Medieval and Early Modern Time in Europe.

Keywords: Pivgrish, denarius, tretyak, shilling, grish, Double Denarius, pivtorak, solid, troyak, shostak, ort, tymf, thaler, sword, arrow, spear, epee, saber.

Дослідження середньовічних європейських монет, які перебували в грошовому обігу українських земель XIV – середини XVII ст. і Поділля зокрема, має велике значення для вивчення міжнародних торгівельних зв'язків, насичення регіонального ринку місцевими та іноземними монетами, вивчення номіналів та особливостей їх художнього оформлення.

В досліджуваний період відбувалися процеси формування централізованих європейських держав, локальні та континентальні війни, постійно змінювалися кордони держав та геополітична ситуація. Історичне Поділля, після визволення з під влади Золотої Орди під час битви на Синіх Водах у 1363 р., потрапляє до складу Великого князівства Литовського. У період з 1352 до 1403 р. за правління племінників литовського князя Ольгерда – братів Коріатовичів, існувало самостійне Подільське удільне князівство, яке мало своїми столицями Смотрич та Кам'янець, свій герб та власну монету.

У 1449 р. Західне Поділля потрапляє до складу Польського королівства, Східне – до Люблінської унії перебувало в складі Великого князівства Литовського. Із 1569 р. до 1648 р. Подільське та Брацлавське воєводства входили до складу Речі Посполитої.

Проаналізувавши 245 скарбів монет XIV–середини XVII ст., виявлених в різний час на території Поділля, автор статті робить висновок, про те, що склад монетних комплексів є досить різноманітний та історично обумовлений. У другій половині XIV– на початку XV ст. на подільському ринку були поширені срібні монети – денарії, дирхеми, гроші, півгроші, грошики, шиллінги Польщі, Чехії, Литви, Золотої Орди, Угорщини, Молдавії, Тевтонського Ордену, Подільського князівства, Галицької Русі. У XVI ст. на ринку набувають поширення гроші, півгроші, третяки, шеляги, шостаки, орти, півталери, талери Польщі, Великого князівства Литовського, Священної Римської імперії, Угорщини, копійки Московського князівства, акче Кримського ханства і Турецької імперії.

Найбагатшим за різноманітністю грошових номіналів та держав-емітентів, присутніх на подільському ринку, є перша половина XVII ст. У скарбах зустрічаються золоті дукати, срібні талери, флорини, півталери, орти, шостаки, трояки, півтораки, гроші, соліди, дводенарії, денарії майже 60 графств, князівств, абатств, маркграфств, міст, архієпископств Священної Римської імперії, Речі Посполитої, Іспанських Нідерландів, Голландської республіки, Пруссії, Бранденбурзької держави, Прибалтійських володінь Швеції, Семиграддя, Кримського ханства, Швейцарських кантонів, Московського царства, Данії та інших держав. На європейських монетах XIV–середини XVII ст. розміщувалися, окрім портретів, номіналу, гербів, регалії – атрибути, ознаки державної влади, гідності, посади. До регалій імператорів та королів епохи середньовіччя і нового часу належать: корона, діадема, жезл, меч, трон, мантія, скіпетр, держава. До регалій вищого духовенства та абатств: літургійні шата, патериця єпископська, митра, нагрудний хрест.¹

На аверсі та реверсі багатьох європейських монет часто зустрічаються зображення холодної зброї: меча, стріл, списа, шпаги, шаблі, палаша, щита та металевих обладунків середньовіччя і початку Нового часу. Проаналізуємо деякі, найбільш показні зразки.

Подільськими нумізматами О. Погорільцем, Р. Саввовим, О. Бакальцем, О. Пінкасевицем, А. Шостопалом за останнє десятиріччя зафіксовано у 15 подільських скарбах 90 срібних монет – полугрошників Подільського князівства часу правління Костянтина Коріатовича (1380–1388/91).

Подільське князівство існувало в другій половині XIV ст. за правління племінників литовського князя Ольгерда – Юрія, Олександра, Бориса,

Костянтина і Федора Коріатовичів. Воно простягалося від Покуття до Середнього Подніпров'я і здійснювало самостійну внутрішню та зовнішню політику. В часи існування Подільського князівства були розбудовані визначні адміністративні, торгові та монетні центри – Кам'янець і Смотрич. У 1374 р. Кам'янець, один із перших на території України, одержав магдебурзьке право.

За часу правління Костянтина Коріатовича (1380–1388/91) карбувалися срібні півгроші двох типів². Вага срібної монети коливалася від 0,72 до 1,02 г, діаметр – від 17 до 18,5 мм, проба срібла – 900–925. Монета карбувалася на високому художньому рівні і не поступалася рівню карбування тодішніх сусідів Подільського князівства: Польщі, Угорщини, Молдавії, Червоної Русі.

На лицьовій стороні подільських півгрошів зображено герб князів Коріатовичів – Св. Юрій-змієборець на коні із списом в руці, яким вбиває змія та круговий напис: [M]ONET[A]*CONSTA(N)(TIN[I] (Монета Костянтина). На зворотній стороні монети першого типу (див дод. 1) зображений герб угорських королів з династії Анжу – шит із 7 ліліями та круговий напис: +D(UCIS) H(EREDIS ET) DOMI[N]I*DE SMOTRIC (князя, дідича та господаря Смотрича).

На зворотній стороні монети другого типу (Дод. 2.) зображено старий герб угорських королів з династії Анжу – голова страуса з короною та підковою у дзьобі та круговий напис: +D(UCIS) H(EREDIS ET) DOMI[N]I*DE PODOLI [A] (князя, дідича та господаря Поділля). Страус взятий був із зображення нашоломника з герба короля Людовіка Угорського (1370–1382). Подібне зображення страуса розміщувалося також на монетах першого угорського короля з анжуйської династії Карло-Роберта (1308 –1342)³.

В грошовому обігу Поділля, Волині, Новгород-Сіверщини та Київщини в кінці XIV – початку XV ст. широко використовувалися срібні денарії (1/10 гроша) Великого князівства Литовського часу правління князя Вітовта Кейстуовича (1392–1430). На одному боці монети розміщувався старий литовський герб – Колюмна, з іншого – герб Вітовта – вертикальне вістря списа та хрест з правого боку (Дод. 3).

У десяти подільських скарбах дослідниками Орликом В.⁴, Саввовим Р.⁵ та Бакальцем О.⁶ зафіксована присутність срібних шиллінгів Тевтонського Ордену в Пруссії. Ці факти свідчать про розвиток широких торговельних зв'язків Ордену з українськими землями, які перебували в складі Великого князівства Литовського та Польського королівства у XV ст., особливо після його поразки у Грюнвальдській битві 1410 р.

У досліджених скарбах присутні срібні монети магістрів Тевтонського ордену: М. Кюхмейстера (1414–1422), Пауля фон Русдорфа (1422–1441), Генріха Плауена (1469–1470), Генріха Реле фон Ріхтенберга (1470–1477), Мартина фон Ветцхаузена (1477–1489), Іоганна фон Тифена (1489–1498). Через усе поле монет Тевтонського Ордену (на аверсі та реверсі) розміщені орденські хрести на щитах. В середині кола та щита зображений пруський орел, зверху – руків'я меча. З обох боків монети навколо щита розміщена кругова легенда на латинській мові (Дод. 4).

Зображення холодної зброї, зокрема щита і меча, зустрічається на срібних грошах, півгрошах, тернаріях, дводенаріях Польського королівства часу правління Казимира Ягеллончика (1446–1492), Сигізмунда I Старого (1506–1548) та Сигізмунда II Августа (1548–1572), на литовських денаріях, солідах, грошах, півтораках, трояках, шостаках, ортах, півталерах, талерах, дукатах Речі Посполитої за часу правління королів Стефана Баторія (1576–1586), Сигізмунда III Вази (1587–1632), Владислава IV (1632–1648), Яна II Казимира (1648–1676).

Так, на аверсі срібного тернарія (1/3 гроша) Казимира Ягеллончика (1446–1492) торунського карбування, знайденого поблизу м. Тиврова Віницької області у 2008 р., в центрі зображений орел – герб Польщі та круговий напис «MONETA: TORUNESI» – «монета торунська», внизу три крапки (3 денарії), на реверсі – в колі зображено щит, в середині якого хрест з двома перетинками (малий герб Торуні) та круговий напис: «KASIMIR .0. KR. POLON +» – «Казимир король Польщі». Зверху зображений мальтійський хрест. (Дод. 9).

На монетах Пруссії (в складі Польщі) з одного боку зображено портрет короля Сигізмунда I вправо з короною на голові та круговий напис: «SIGIS * I * REX * RO * DO * IOGI . PRUS *» – «Сигізмунд I – король Польщі та Пруссії», з іншого – герб Пруссії – одноголовий орел, в кігтях якого затиснутий меч, піднятий над головою, та круговий напис: «*GROSS *COMV*TERR. PRYSS. 1530» – «гріш – монета Торуні для Пруссії. 1530» (Дод. 5).

На гроші Сигізмунда I, відкарбованого в пруському м. Торуні, з одного боку відкарбований герб міста – щит із двома мальтійськими хрестами, на іншому – пруський орел з мечем у кігтях (Дод. 7).

Популярними на подільському грошовому ринку в першій половині XVI ст. були срібні соліди, гроші та півгроші Великого князівства Литовського, відкарбовані на Вільнюському монетному дворі польськими королями та литовськими князями Сигізмундом I Старим та Сигізмундом II Августом.

На цих монетах, з одного боку, відкарбований на все поле монети великий герб Литви «Погонь» – вершник на коні з щитом лівій руці та підня-

тим над головою мечем – у правій. Внизу під конем розміщений старий литовський герб – «Колюмна» і дата арабськими цифрами. З другого боку монети відкарбований герб Польщі – одноголовий орел з короною.

На литовських грошах Сигізмунда II Августа в центрі на одній стороні зображалися «Погонь» та напис: «MONETA – MAGNID – VKATVS – LITVA» та дата під вершником «1549». На зворотній стороні гроша зображено польського орла та напис латинською мовою: «SIGIZMYNDVS – P. – REX. – POM. D. – LITVANIE». На грошах м. Гданська на реверсі зображений у центрі портрет короля та по колу напис: «SIGIS. II. REX. POLODOTOCI. PRVSS», на аверсі – малий герб Гданська – два хрести над короною та по колу напис: «GROSSVS. CIVI. DANC. 1560» (Дод. 8, 10).

На монетах Сигізмунда III Вази (1587–1632): солідах, грошах, трояках, півтораках, шостаках в різних конфігураціях зображені орел, погонь, три корони, внизу – сніп колоса – герб м. Вазова, по колу розміщений напис: «GROSSVS. REGNI. POLONIE. 1593.». На реверсі зображено портрет короля і по колу напис: «SIGIZMYND. III. D. G. REX. PO. M. D. L.» (Дод. 12, 16, 17).

На коронних ортах (1/4 талера) Сигізмунда III Вази, якого в Україні називали «мечиковим», півталерах і талерах на аверсі зображали герб Речі Посполитої, на реверсі – портрет короля Сигізмунда III Вази з короною на голові, з піднятим догори мечем у правій руці та державою – у лівій (Дод. 18, 29).

Великою різноманітністю зображень холодної зброї характеризуються срібні монети XVI – середини XVII ст. Священної Римської імперії та Бранденбурзько-Пруської держави, які перебували на грошовому ринку України та Поділля, зокрема, в досліджуваний період.

Так, на срібному гроші 1598 р. Австрії часу правління короля Рудольфа II (1576–1612), на аверсі зображений герб Австрії, зверху якого розміщено 7 стріл, на реверсі в центрі розміщено державу з хрестом, в центрі якої цифра 24 (гроші, з яких складався талер), по боках держави цифри «98», по колу – ім'я короля «RYDOLF» (Дод. 11).

На сілезькому гроші 1617 р. на аверсі монети у великому колі зображений грифон з піднятим у кігтях (лапах) мечем та вказано ім'я короля Філіпа V – «FILIPPVS». На реверсі відкарбовано зображення держави з цифрою «24» і дату карбування – «1617» (Дод. 13).

Великою різноманітністю художнього оформлення з використанням елементів холодної зброї характеризуються великі срібні талери Священної Римської імперії.

На саксонському талері часу правління курфюрста Августа (1565 – 1599) на аверсі відкарбований герб Саксонії, в центрі якого розміщені

два схрещені між собою мечі, на реверсі – в центрі зображений портрет курфюрста, який у правій руці тримає у вертикальному положенні меч. Навколо портрета круговий напис: «AVGYSTYS. D.G. DYX. SAXONIE. SA. ROMA. IM.» (Август. Правитель Саксонії. Священна Римська імперія) (Дод. 21).

Одним із перших талерів Європи першої половини XVI ст. є імперський талер Тіроля часу правління імператора Священної Римської імперії Фердинанда I (1522 –1564). На аверсі монети в центрі зображений гербовий щит Австрії, зверху увінчаний масивною короною та круговою легендою «DYX+ BYRGYNDIA. COMEC+TIROLIS+». На реверсі розміщений портрет Фердинанда I в металевих доспіхах, у правій руці він тримає скіпетр, а лівою – тримається за руків'я меча. Навколо розміщена кругова легенда: «FERDINANDYS. D: G. ARCHI. DYX. AYSTRIA» (Дод. 22).

У 2010 р. в Шаргородському районі Вінницької області виявлений талер Священної Римської імперії, землі Саксонія часу правління короля Християна (1586–1623) датований 1587 р. На аверсі монети зображений масивний герб Саксонії, на реверсі – портрет правителя із державою у лівій руці та великим мечем – у правій. По боках розміщена дата карбування – «1587» та кругова легенда: «KRISTIAN. D: G. DYX. SAXO. SA. ROMA. IMP.».

Священна Римська імперія, зокрема Цісарство Німецьке, представлене талером 1591 р. Рудольфа II (1576–1612), виявленому у 1999 р. в Оратівському районі Вінницької області. На аверсі монети, в центрі відкарбований двоголовий орел, корона, в лівій кінцівці розміщений скіпетр, у правій – меч. На реверсі зображено портрет короля Рудольфа II та кругова легенда: «RYDOLF. D. DRO. IMP. SAV. GERHYN. BORNHX +» (Дод. 24).

Молода Бранденбурзько-Прусська держава представлена талером 1619 р. маркграфа Ернста з Чапаївського скарбу 1958 р. Бершадського району Вінницької області, який зберігається в фондах Вінницького обласного краєзнавчого музею. В центрі на аверсі монети зображено яйцеподібне коло із 7 пруськими орлами та левом внизу герба. Навколо гурту розміщена кругова легенда: «STE. POMCASYAN. CR. IAG. DYX. BYRG. IN. NYRN. PR. RYGIA:».

На реверсі талера зображений у профіль маркграф Ернст у металевому панцирі, у правій руці тримає посох, а в лівій – руків'я меча. Зверху над його головою розміщена держава з хрестом, внизу – дата «1619», щит із зображенням крокуючого лева – герба Бранденбурга та кругова легенда «IOACHIMYS. TRNESTYS. D.G. MARCHIO. BRAND. PRYSSIE» (Дод. 25).

Одним із найкращих за художнім оформленням рейхсталерів початку XVII ст. є талер Священної Римської імперії правителя Саксонії Іоана Георга (1624–1635). В центрі герба Саксонії розміщений картуш із двома перехрещеними мечами та круговий напис: «SA. ROM, IMP. ARCHIMETELECTX» і дата «1626». На реверсі талера на все поле монети розміщений портрет Іоана Георга повернутий вправо. Правитель одітий у залізні обладунки, рукавиці, у правій руці він вертикально тримає меч із великою змієподібною перетинкою, у лівій – шолом (Дод. 26).

На іншому талерові Священної Римської імперії 1622 р., виявленому у 2014 р. в с. Рудка Дунаєвського району Хмельницької області, зображений король Фрідрік верхи на коні. Під ногами коня знаходиться дракон із крилами. Правитель замахнувся на дракона залізним мечем. Зліва від голови Фрідріка розміщена держава (Дод. 27)⁷.

У цьому ж скарбі містився оригінальний талер 1625 р. Моравії короля Фердинанда II (1619–1637). На аверсі монети розміщений двоголовий орел Священної Римської імперії, в центрі якого розміщений щит з левом. На реверсі в центрі поля відкарбований правитель в ріст. В правій руці він тримає скипетр, у лівій – державу, на поясі зліва розміщена в піхвах шпага (Дод. 28).

Голландські левкові талери досить часто зустрічаються в подільських скарбах XVII ст., що свідчить про торговельні зв'язки України з Північно-Західною Європою. Але талери Республіки Об'єднаних Провінцій зустрічаються дуже рідко. На талері 1652 р. з с. Чапаївка зображений на полі монети лев, який у правій лапі тримає масивний меч, внизу – прикрашений візерунками, шолом та тюльпан. Навколо лева відкарбована кругова легенда «MONETA. NOVA. RESPYBLICA. TIGYRINA» (Дод. 31).

На ріксаальдері 1619 р. Бельгії на аверсі зображений поясний портрет лицаря з мечем (принца Оранського) та гербовим щитом в обрамленні кругової легенди, що вказує на місце карбування. На зворотному боці – зверху розміщена велика корона, внизу – гербовий щит, на якому знаходиться геральдичний лев з мечем та стрілами, який йде на задніх лапах ліворуч. Навколо розміщена кругова легенда: «CONCORDIA. REX. PARVA. CRESCVNT» (Дод. 32).

В грошовому обігу Поділля також перебували срібні денги та копійки Московського царства, про що свідчать окремі знахідки подільських скарбів.

На дровових срібних копійках Московського царства XVI–XVII ст. зображений цар на коні з мечем або св. Георгій-Змієборець, який списом («копьем») вбиває змія (Дод. 15, 16).

Таким чином, розглянувши європейські монети XIV–середини XVII ст., виявлені в подільських скарбах, ми можемо зробити наступні висновки.

По-перше, на багатьох європейських монетах зафіксовані зображення холодної зброї: мечів, стріл, списів, шпаг, шабель, палахів, щитів та металевих захисних обладунків. По-друге, зображення на монетах засвідчують той факт, що зброя виступала засобом вирішення політичних конфліктів, захистом від ворогів, оберегом у постійних війнах, локальних конфліктах. По-третє, по монетах можна прослідкувати розвиток, удосконалення ключої, ударної та січної холодної зброї, зокрема різних типів списів, мечів, шабель і шпаг в Європі у період пізнього середньовіччя та нового часу. По-четверте, дана тема ще раз підтверджує думку про те, що зброя була важливим атрибутом родинних і державних гербів, монет багатьох європейських міст, графств, князівств, земель, орденів.

ПОСИЛАННЯ

- 1 *Бакалець О. А.* Скарби монет як джерело вивчення грошового обігу Гетьманщини (1648–1781 рр.) / *О. А. Бакалець.* – Київ: Стило, 2012. – 333 с. – № 240.
- 2 *Саввов Р.* Скарб монет XIV ст. з-під Смотрича / *Р. Саввов* // Львівські нумізматичні записки, ч. 8, 2013 – С. 10 – 17.
- 3 *Саввов Р.* Вказ. пр.; *Саввов Р. В.* Монети Подільського князівства (XIV ст.). Coins of Principality XIV c. Monety księstwa Podolskiego z XIV w. / *Р. В. Саввов* – Хмельницький, 2009. – 16 с.
- 4 *Орлик В. М.* Монеты государства Тевтонского ордена в Пруссии в составе денежных и денежно-вещевых кладов, найденных на территории Украины / *В. М. Орлик* // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – Вип. 33. – Переяслав–Хмельницький, 2013. – С. 39–45.
- 5 *Саввов Р.* Подольский полугрош и денежное обращение в Подольском княжестве // Материалы Белорусской Международной научно-практической нумізматической конференции / *Р. Саввов.* – Минск, 2015.
- 6 *Бакалець О. А.* Лисогірський та Юринецький монетні скарби як джерела вивчення грошового обігу Поділля в XIV – на початку XVII ст. // Вісник Черкаського національного університету: історичні науки та джерелознавство. – Черкаси, 2013. – 22. – С. 90–94.
- 7 Авторський опис Пінкасеви́ча О. В., Бакальця О. А. – Дунаївці, 2016. – 1 с.

Додаток.

Ілюстрації європейських срібних монет XIV – сер. XVII ст.

 <p>1. Подільське князівство, Костянтин Коріатович (1380-1388/91), подільський полугрошок б. д.; с. Черча Чемеровецький р-н Хмельницької області, 2012 р.</p>	 <p>2. Подільське князівство, Костянтин Коріатович (1380-1388/91), подільський полугрошок б. д.; с. Павлівка Тальнівський р-н Черкаської обл., 2016 р.</p>
 <p>3. Велике князівство Литовське, князь Вітовт (1392-1430), денарій б. д.; с. Лисогірка Городецького р-ну Хмельницької області, 2011 р.</p>	 <p>4. Тевтонський орден в Пруссії, магістр Пауль фон Русдорф (1422-1441), шиллінг б. д.; с. Юринці Городецький р-н Хмельницької області, 2010 р.</p>
 <p>5. Пруссія, Сигізмунд I Старий (1506–1548), (Пруссія під владою Польщі), гріш 1532 р.; с. Івча Лігінського р-ну Вінницької області, 1976 р.</p>	 <p>6. Велике князівство Литовське, Сигізмунд I Старий (1506-1548), гріш литовський 1535 р.; м. Вінниця, 2005 р.</p>
 <p>7. Польське королівство, Сигізмунд I Старий (1506–1548), гріш м. Ельбінга 1533 р.; м. Вінниця, 2005 р.</p>	 <p>8. Річ Посполита, Сигізмунд II Август (1548-1572), трояк 1564р.; Оратівський р-н Вінницької області, 1999 р.</p>
 <p>9. Польське королівство, Казимир Ягеллончик (1446–1492), срібний третяк торунський б. д.; м. Тиврів Вінницької області, 2008 р.</p>	 <p>10. Польща, Сигізмунд II Август (1548-1576), півгріш 1560 р.; м. Бар Вінницької області, 2005 р.</p>

Додаток. Продовження.

 <p>11. Австрія, Рудольф II (1576-1612), гріш 1598 р.; с. Війтівці Липовецького району Вінницької області, 2010 р.</p>	 <p>12. Річ Посполита, Сигізмунд III (1587-1632) Ваза, гріш литовський 1626 р.; м. Кам'янець-Подільський Хмельницької області, 2005 р.</p>
 <p>13. Священна Римська імперія, Сілезія, Філіп V (1610-1618), гріш 1617 р.; с. Слобода Сатанівська Городоцького р-ну Хмельницької області, 2007 р.</p>	 <p>14. Річ Посполита, Сигізмунд III Ваза (1587-1632), півторац 1620 р.; с. Горбівці Лгітинського р-ну Вінницької області, 2013 р.</p>
 <p>15. Московське царство, цар Івана IV (1533-1587), срібна денга б. д.; с. Винниківці Лгітинського р-ну Вінницької області, 2015 р.</p>	 <p>16. Московське царство, цар Михайло Федорович Романов (1613-1645), срібна копійка б.д.; с. Винниківці Лгітинського р-ну Вінницької області, 2015 р.</p>
 <p>17. Річ Посполита, Сигізмунд III Ваза (1587-1632), шостац 1596 р.; Оратівський р-н Вінницької області, 1999 р.</p>	 <p>18. Річ Посполита, Сигізмунд III Ваза (1587-1632), орт коронний 1622 р.; с. Гармаки Барський р-н Вінницької області, 2005 р.</p>
 <p>19. Пруссія, Георг Вільгельм (1619-1640), орт 1621 р.; Шаргородський р-н Вінницької області, 1995 р.</p>	 <p>20. Річ Посполита, Ян II Казимир (1648-1668), злотувка (тимф) 1664 р.; Шаргородський р-н Вінницької області, 1995 р.</p>

Додаток. Продовження.

21. Священна Римська імперія, Саксонія, курфюрст Август (1565-1599), талер б.д.; Шаргородський р-н Вінницької області, 2010 р.

22. Священна Римська імперія, Тіроль, Фердинанд I (1522-1564), талер б.д.; м. Вінниця, 1998 р.

23. Священна Римська імперія, Саксонія, Християн (1586-1623), талер 1587 р.; Шаргородський р-н Вінницької області, 2010 р.

24. Священна Римська імперія, Цісарство Німецьке Рудольф II (1576-1612), талер 1595 р.; Оратівський р-н Вінницької області, 1999 р.

Додаток. Продовження.

25. Бранденбурзько-Прусска держава, Ернст, талер 1919 р.; с. Чапаївка Бершадського р-ну, Вінницької області, 1974 р.

26. Священна Римська імперія, Іоан Георг (1624–1635), талер 1626 р.; Шаргородський р-н Вінницької області, 1995 р.

27. Священна Римська імперія, Фрідерік (1608–1624), талер 1622 р.; с. Рудка Дунаєвського р-ну Хмельницької області, 2014 р.

28. Священна Римська імперія, Моравія, Фердинанд II (1619–1637), талер 1625 р.; с. Рудка Дунаєвського р-ну Хмельницької області, 2014 р.

ДОДАТОК. Закінчення.

29. Річ Посполита, Сигізмунд III Ваза (1587-1632), талер коронний 1632 р.; с. Чапаївка Бершадського р-ну, Вінницької області, 1974 р.

30. Річ Посполита, Владислав IV (1632 -1648), коронний талер 1632 р.; с. Рудка Дунаєвського р-ну Хмельницької області, 2014 р.

31. Республіка з'єднаних провінцій, талер 1652 р.; с. Чапаївка Бершадського р-ну, Вінницької області, 1958 р.

32. Голландська республіка, ріксдаальдер 1611 р.; с. Велика Бушинка Немирівський р-н Вінницької області, 2004 р.

Відомості про автора. *Бакалець Олексій Андрійович*, доцент кафедри історії, правознавства та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету, кандидат історичних наук, Бар – Глухів, Україна.

About Author. *Oleksij Bakalets', Ph.D., Oleksander Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, Bar – Hlukhiv, Ukraine.*